

ΤΣΙΓΚΕΝΕ ΣΑΡΑΪ

Τὸ ἱστορικὸν τοῦ Σεραΐου

Πρὸ τριακοσίων περίπου ἐτῶν εἰς τὸ Σαράϊ κατοικοῦσαν μόνον Τούρκοι καὶ Γύφτοι, οἱ δὲ Ἕλληνες κατοικοῦσαν εἰς τὸν Γαλατὰν μακρὰν τοῦ Σεραΐου, 2500 μέτρα ἀνατολικῶς. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζη κάποιοι ληστής πολὺ φοβερὸς ὀνόματι Συράκην, τὸν ὁποῖον βέβαια ἔκαμαν αὐτοὶ τόσον πολὺ τρομερὸν καὶ αὐτὸς τοὺς κατάκαιγε καὶ τοὺς ἐσκότωνε κάθε ἡμέραν, γι' αὐτὸ ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους τοῦ Σεραΐ καὶ κτίσανε τὰ πρῶτα ἐπτὰ σπίτια εἰς τὸ Σεράϊ καὶ ἀπὸ μέσα στὸν καλὸν, οἱ δὲ λοιποὶ Γαλατιανοὶ ἔφυγαν πρὸς τὰ Γανόχωμα, Ραϊδεστὸ καὶ Ἡράκλεια. Τὸ Σαράϊ κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας, ἴσως καὶ τὸν δευτέρον ἦτο μᾶλλον ἱερὸς τόπος τῶν Τούρκων, διότι εἶχαν κτισμένο τὸ τζαμί τους μὲ χρονολογίαν τοὺς 940 περίπου (καὶ πολὺ σπουδαῖον τζαμί,) κάτω ἦτο στρωμένο μὲ ἀρχαῖα μάρμαρα ἀπὸ ἐκκλησίαις, καὶ στὸ μέρος του λέγανε ὅτι ἦτο ἐκκλησία. Ἐπίσης στὴν πλάτεια καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ Τζαμί ἦτο ἓνα μνημεῖον Τεκές. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχε πολλοὺς Χοτζάδες καὶ τοὺς τάγιζε λένε τὸ Ἡραρέτ' ὅχι μόνον αὐτοὺς ἀλλὰ καὶ ἄλλους πολλοὺς ὅσοι περνάγανε ἀπὸ κεῖ, καὶ τοὺς Γύφτους φαίνεται, γι' αὐτὸ μαζεύτηκαν καὶ αὐτοὶ ἐκεῖ. Ἐλέγετο Ἀγιάς πασσᾶ Βακουφοῦ, εἶχε ἔκτασιν ἀπέραντον 20 χιλιόμετρα καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρες πλευρὰς καὶ μέχρι τελευταίως τὸ διεκδικοῦσε κάποια Σουλτάνα ἀπὸ τὴν Πόλιν καὶ τὸ ἐνοικίαζε. Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν ἔμεινε ὀλίγον, μόνον δηλ. τὸ δάσος καὶ ἡ ἀγορὰ τὸ Μπαλιζίκ, ἐκτίσθησαν 20 καὶ πλέον χωριὰ μέσα στὸ Βακούφ. Κατόπιν τὸ Σαράϊ ἄλλαξε τακτικὴ καὶ ἀπὸ ἱερὸν ἐγένε κέντρον παραθερισμοῦ, τῶν διαφόρων σουλτάνιδων καὶ μπέηδων τῆς Κ[ο]νσταντινουπόλεως. Ἐπίσης μετὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν οἱ Σουλτάνοι τῆς Κριμαίας καὶ εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ ἡ γενεὰ των, εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς Γενιτσάρους ποὺ εἶχαν χιλιάδες πρόβατα κλ. Οἱ Γύφτοι ἦταν ὅλοι ὀργανοπαῖκται καὶ διεσκέδαζαν τοὺς σουλτάνους καὶ τοὺς μπέηδες.

Ἐπίσης εἶχαμεν μιὰ γενεὰ καὶ τὴ λέγαμε Μπαλαρίνες· αὐτὲς χο-

-θρα κενεῖ
τ. 18' 1939
v. 255-264

ρεύανε ὥς λέγουν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ πραγματικῶς ἦταν ράτσα εὐμορφῆ καὶ ὀλίγο ἐλαφρόμυαλη. Εἴχαμεν καὶ ἄλλους, Μπαλάτες εἰς τὴν ἴδιαν κατηγορίαν καὶ ἡ καταγωγὴ τους ἦταν ἀπὸ τὸν Μπαλατὰ τῆς Πόλης ποὺ τὶς φέρανε αὐτοί. Ἐπίσης εἴχαμε πολλές ὀνομασίες διαφόρων τόπων καὶ κατεστραμμένων χωρίων σύμφωνα μὲ τῆς Πόλης, ὅπως π.χ. Γαλατὰς, Μπέιογλου, Μάλτεπε, Ὁρτάκιοι κλπ. Ὁ κόσμος δηλ. ὁ Ἕλληνισμὸς τοῦ Σεραγιοῦ ἦτο πολὺ ὀπισθοδρομικὸς πρὸ τοῦ Ρωσσοτουρκικοῦ πολέμου, διότι δὲν εἴχαν σχολεῖα καὶ ἐκκλησίαι· δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ τὰ πρῶτα γράμματα μερικοὶ ποὺ ξεύρανε πηγαίνανε εἰς τὸ Γιοβαλὴ καὶ ἀπάνω στὴν ἄμμο ἢ σὲ πλάτη μεγάλου ζώου, ποὺ χρησιμεύεω ὡς πλάκα, γράφανε. Τὰ πρῶτα χρόνια τῆς τουρκοκρατίας αὐτοὶ ποὺ κατ'ὀρθῶσαν καὶ κράτησαν τὴν πίστι τους ἐπὶ πολλὰ χρόνια ἐξοῦσαν μέσα στὰ δάση καὶ στὰ σπήλαια καὶ αὐτὸ τὸ μαρτυροῦν τὰ μικρὰ χωριουδάκια καὶ σπήλαια ποὺ εὐρίσκοντο μέσα εἰς τὰ ἀπέραντα δάση. Οἱ Τοῦρκοι τοῦ Σαραίου, ἐὰν καλὰ ἐπρόσεχε κανεὶς, θὰ ἔβλεπε καὶ ἴσως θὰ διέκρινε γενεὰς χριστιανῶν, τὴν καταπληκτικὴν ὁμοιότητα εἴχαν. Φαίνεται ὅτι ἐπειδὴ ἦτο κεντρικὸν μέρος, ἡ πίεσις καὶ ἡ σφαγὴ ἦτο περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη. Εἰς τὸ Σαράϊ εἶχε φρούριον καὶ πρὶν 200 χρόνια κατεδαφίσθη. Δὲν ἦτο ὅποιος τῆς Βίζας καὶ ἄλλων πόλεων, τὸ μόνον ἐναπομείναν ἀρχαῖαι ἐποχῆς ἦταν τὰ ἀρχαῖα μαρμάρινα μνημεῖα σπουδαῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἕνα χρησίμευε ὡς λεκάνη εἰς τὸ Μπάστσεσμε καὶ τὸ ἄλλο εἰς τὴν βρύση τῆς ἀγορᾶς· εἴχαν ἔξωθεν σταυρὸ σκαλιστὸ καὶ διάφορα ἄλλα τεχνικὰ σκαλίσματα· τὸ μαρμαρόμνημα εἶχε ὕψος 1,20, μῆκος 2,5 μὲ τὰ μέτρα καὶ φάρδος ἕνα καὶ κάτι μέτρα. Βρύσες εἰς τὸ Σαράϊ εἶχε 34 καὶ ἦτο ἕνα νερὸ ἀπὸ τὴν Καμάρα καὶ ἀπὸ μέσα στὸ κεμερί τῆς Πόλης ἀπόστασις 5 χιλ. ἀνατολικῶς τοῦ χωριοῦ μας ἦτο ὁ ποταμὸς Γαλατὰς 300 μ. περίπου καὶ δυτικῶς εἴχαμε τὸν Ἐργίνην ποταμόν· τὸ κλίμα του ἦτο πολὺ ὑγιεινόν.

Τὸ Σαράϊ εἰς τὰ ἐπίσημα χαρτὰ δὲν γράφεται πονθενὰ Τσεγκενέ-σαράϊ παρὰ γράφεται, Ἁγιάς Πασσὰ Βακουφοῦ ἢ Σερράϊ, διότι εἴχαμε τὸν κεντρικώτερον μαχαλὰ Ἁγιάς πασσὰ μαλεσί, Οὐροῦμ κενὰρ μαλεσί, Σεμσὴ μαλεσί, Παζαοτζίκ κλπ. Ὑπάρχει μία ἐκδοχὴ ἀλλὰ δὲν τὴν ἐπικροτοῦν ὅλοι, δηθὲν ἠγάπησε ὁ Ἁγιάς πασσὰς καὶ πῆρε μὴ τσιγκάνα. Φαίνεται κάποια ἐποχὴ ἀπέκτησαν καὶ δικαιώματα οἱ Γούφοι, διότι μετὰ τὸ Ρωσσοτουρκικὸν πόλεμον ἤλθαν νὰ κατοικήσουν καὶ τουρκογύφοι καὶ οἱ κύριοι δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν· ἀλλὰ αὐτοὶ κάπου ἐστηρίζοντο καὶ λέγανε ὅτι εἴχανε δικαιώματα διότι αὐτὸ εἶνε, λέγανε τὸ δικό μας παλάτι.

Τὸ Μπαλτζίκ, ἡ ἐβδομαδιαία ἀγορὰ Σεραίου, γίνεται εἰς τὰς 20 Αὐγούστου καὶ διαρκεῖ ἔξ ἡμέρας· τὰς τρεῖς πρώτας ἡμέρας γίνεται ἡ ζωαγορὰ καὶ τὰς ἄλλας τρεῖς ἡμέρας ἐμποροπανήγυρις· εἶναι δὲ ἄφθαστος εἰς τὴν κίνησιν, διότι ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ

ἀπὸ ἐδῶ ἀπὸ τὰς Σέρρας ἐρχόντουσαν. Καὶ αὕτη ἦτο περιουσία τῶν Σουλτάνιδων. Λέγεται Μπαλτζικ¹⁾ διότι βγαίνει τὸ μέλι τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην λέγουν καὶ ὅτι εἰς μνήμην ἐνὸς μουλαριοῦ δῆθεν ποὺ ἐλιποθύμησε ἐκεῖ ὅταν ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας γύρισε ὁλόκληρον τὸ μέρος τοῦ Βακούφ.

Πῶς ἔγινε ληστής ὁ Συράκογλου καὶ ἐξώντωσε ὁλόκληρο χωριὸ

Ὁ Συράκογλου ἦτο παιδί ἡσυχο καὶ ἐτῶν 12—15 ὅταν ὁ μπαμπᾶς τῆς Κεράτσως τοῦ εἶπε ὅτι «ὅταν μεγαλώσης θὰ σοῦ δώσω τὸ κορίτσι μου» καὶ ἀπὸ τότες τὸ παιδί ἔβαλε μεράκι στὴν καρδιά του γιὰ νὰ τὴν παντρευθῇ. Ὅταν ὁμως τὸ κορίτσι ἦλθεν εἰς ἡλικίαν ὁ μπαμπᾶς τῆς τὴν ἀρραβώνισε σὲ ἄλλον· τότε ὁ Συράκογλου ἔξω φρενῶν ἐβγήκε στὸ κλαδί καὶ ἄρχισε τὰς ἐκδικήσεις, ἀλλὰ ὄχι στὸν τυχόντα οὔτε καὶ ἐσκότωνε, ἀλλὰ ὅπωςδὴποτε εἶχε νὰ ποῦμε ἀποκηρυχθῇ ἀπὸ τὰς ἀρχάς. Μία ἡμέρα ὁ μπαμπᾶς τοῦ κοριτσιοῦ μὲ ὅλη τὴν οἰκογένεια του καὶ μὲ μερικὺς σωματοφύλακές του, διότι ἦτο «τσορμπατζής», πῆγε στὰ κτήματά του στὸ Μπάκατζακ καὶ στὸν γυρισμὸ τοὺς πιάνει ὁ Συράκογλου. Τότες λέγει στὸ μπαμπά τῆς θὰ μὲ δώσης τὸ κορίτσι ἄλλως σὲ σκοτώνω καὶ στὸ κορίτσι λέγει θὰ μὲ πάρης. Ὁ μὲν μπαμπᾶς εἶπε σοῦ τὴν δίδω, τὸ δὲ κορίτσι σὲ πέρνω. Αὐτὸς ὁμως ἐπειδὴ ἀγαποῦσε πολὺ καὶ ἀγνὰ εἶπε: ὄχι, δὲν θὰ σὲ πάρω, διότι δὲν ἠμποροῦμε νὰ ζήσουμε μέσα εἰς τὸ δάσος μαζί, διότι σὲ λυποῦμαι, ἀλλὰ θὰ γίνω κουμπάρος, καὶ ἔτσι συμφωνήσανε. Ὅταν ἦλθεν ἡ ὥρα γιὰ κουμπάρος τὸν προσκαλέσανε καὶ τὴν ὥραν ποὺ λέγουν ἄξιος καὶ σκῶνουν τὸν κουμπάρο ἀπάνω, τὸν συλλάβανε οἱ Τζανταρμάδες ἐν συνεννοήσει μὲ ὅλο τὸ χωριὸ καὶ τὸν δέσανε ὅπως ἦταν μὲ τὰ ἄρματα του γιὰ νὰ ἰδοῦν οἱ διάφοροι μπέηδες τὴν ἀξίαν τῶν Τζανταρμάδων, αὐτὸς ὁμως στὸν δρόμον ἔκοψε μὲ τρόπο τὰ σχοινιά καὶ ἐσκότωσε ὅλους τοὺς Τζανταρμάδες καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα πλέον ἔγινε ἄγριον θηρίον καὶ ἐφόνεβε τὸν τυχόντα καὶ ἔκαie τὸ πᾶν. Ἐχάλασε εἶπαμε τὸ Γαλατᾶ καὶ ἄλλα ἀκόμα χωριά καὶ γι' αὐτοὺς τοὺς Τούρκους ἦταν τὸ φόβητρόν τους. Τὸ τέλος του ἦταν σὲ μιὰ μάχη ποὺ πιασθήκανε στὰ Καβάκια κάτω ἀπὸ τὸ Κουτσομύλι, τυφλώθηκε ἀπὸ τὰ μαρούτια ποὺ γέμιζε τὸ ὅπλο του καὶ τότε εἶπε στὰ παλληκάρια του νὰ φύγουν νὰ σωθοῦν καὶ αὐτὸς θὰ πολεμήσῃ μόνος. Ἐπολέμησε καὶ ἔφυγε ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πῆγε σὲ ἓνα μαντρί· ἐκεῖ τὸν περικυκλώσανε· πηδώντας ἀπὸ τὸν φράκτη, σκόλωσε, λένε, τὸ τσαρούχι του καὶ κρεμάσθηκε, τὸν ἐκτυποῦσε δὲ πρῶτος ὁ Τσομπάνος μὲ τὴν δξάγκα τοῦ τυριοῦ καὶ πρόλαβαν καὶ οἱ ἄλλοι καὶ τὸν ἀποτελειώσανε. Μετὰ τὸ φόνον του πῆγανε γιατροὶ καὶ τὸ Χουκιουμάτι καὶ τὸν σκίασανε γιὰ νὰ ἰδοῦν τί τὸ ἐξαιρετικὸν εἶχε καὶ ἦτο τόσο

1) Μπάλ Τουρκιστί=μέλι.

τρομερὸς τέλος πάντων. Τοῦ βρῆκαν τὴν καρδιά του εἰς δύο, καὶ τὸν ὠνόμασαν Τσατάλγιουρεκλής.

N. TAKHES

Τὸ Σαράϊ λεγόμενον Ἀγιάς πασά Σαράϊ καὶ κοινῶς Τσιγκενέ Σαράϊ ¹⁾ ἐπὶ Ἑλληνικῆς κατοχῆς ἐκαλεῖτο Ἀνακτόριον καὶ ἦτο ἔδρα ὑποδιοικήσεως, εἶχε περὶ τοὺς 2800 κατοίκους ὧν 800 Ἕλληνες εὐρίσκεται εἰς τὸν σημερινόν νομόν Σαράντα Ἐκκλησιῶν (Κιρκλάρ Ἰλή ὡς μετωνομάσθη) εἰς ἀπόστασιν 4 ὥρων ἀπὸ τῆς Βιζύης καὶ 83 1/2 μιλίων ἀπὸ τῆς Ἀδριανουπόλεως, 42 μιλίων τῆς Τυρολόης καὶ εἰς ὕψος 534 ποδ. Μεγάλῃ ἀγορᾷ ζώων ἐγένετο κατ' ἔτος περὶ τὰς 20 Αὐγούστου, ὀνομαζομένη Μπαλτσίκι ἢ μετὰ ἑβδομάδα ἐπαναλαμβανομένη εἰς Τσερκέζκοι ἐλέγετο μικρὸ Μπαλτσίκι.

Ὁ κ. Α. Γιασημακόπουλος χρηματίσας ὑποδιοικητῆς Ἀνακτορίου ἐπὶ Ἑλληνικῆς κατοχῆς, μᾶς δίδει τὴν κατωτέρω σημείωσιν περὶ τῶν κατοίκων τῆς ὑποδιοικήσεως.

Χωρία Τουρκικά : Τὰ πλεῖστα συνοικισθέντα μετὰ τὸ 1878 ἀπὸ πρόσφυγας ἐκ Βουλγαρίας.

1) Τσικούρ Γιούρτ	16) Ταταρλῆ
2) Τσαϊλά	17) Καδήκιοι
3) Μπουγιούκ Μανουζα	18) Δεμυρλέρ
4) Κιουτσούκ Μανουζα	19) Σινανλῆ
5) Καρά Γκιουμέζ	20) Σέρβη
6) Ἀϊβατζίκ	21) Μπαγιοῦν δερῆ
7) Ἐδέρ-κιοι	22) Τσερκέζ-κιοι
8) Καρά Μπουρταῦ	23) Κιζιλ-Μπουνάρ
9) Κούρτ δερῆ	24) Καρά-αγάτς
10) Σεφά Ἀλάτ	25) Γιανίκ-αγίλ
11) Μπεγιάζ-κιοι	26) Μπαγιοῦν Ἀγίλ
12) Ἀχλὶ-κιοι	27) Καπαζλῆ-Μπουνάρ
13) Γκιουτσερλίερ	28) Μπουνάρτσα
14) Ὀρμανλῆ	29) Καρλῆ-κιοι
15) Σοφουλάρ	30) Οὐζούν-χατζῆ

Χωρία Ἑλληνικά

1) Γιουβαλῆ, κάτοικοι 400,	2) Καβατζίκ κάτοικοι 150.
- Σύνολον κατοίκων περιφερείας Ἀνακτορίου
Τούρκοι περὶ τοὺς 18000 Ἕλληνες 1350.

Μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς δημοσιεύσεως τῶν ἀνωτέρω δημοσιεύομεν καὶ ὅσα ὁ ἀείμνηστος Ἀν. Κ. Π. Σταμούλης ἔχει εἰς τὰς σημειώσεις του περὶ τῆς ὀνομασίας καὶ συστάσεως τοῦ Σαράϊου.

1) Ἴδε Γ. Λ α μ π ο υ σ ι ᾶ δ ο υ : Ὀδοιπορικὸν «Θρακικά», τόμ. Θ' Σ. 70.

Περὶ τῆς ἰδρύσεως καὶ τῆς ὀνομασίας τοῦ χωρίου ἤκουσα ἀπὸ τὸν Ἐσατ' Ἀγὰν καταγόμενον ἐκεῖθεν, ὅτι Σουλτᾶνος κυνηγῶν πρὸ 150 περίπου ἐτῶν ἔφθασεν ἐκεῖ καὶ ἤρесе πολὺ τὸν τόπον ἐκείνον ἀκατοίκητον ὄντα καὶ ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ. Τότε ὁ λαλᾶς του τὸν προσεκύνησεν ἐδαφιαίως καὶ τῷ εἶπε ἄφ' οὗ σᾶς ἤρесе τόσον πολὺ νὰ διατάζητε νὰ κτίσωμεν ἐδῶ ἐν σαράϊ καὶ διέταξεν εἰς αὐτὸν τοῦτο. Οὗτος μείνας ἐκεῖ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ βασιλέως, ὠκοδόμησεν ἀντὶ παλατίου Τζαμίον καὶ λουτρόν. Ὅτε δὲ μετὰ καιρὸν ἐξελθὼν καὶ πάλιν ὁ σουλτᾶνος εἰς κυνήγιον, ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑπάγῃ διὰ νὰ ἴδῃ τὸ Σαράϊ, εὗρεν ἐκεῖ ἀντὶ παλατίου χωρίον συνοικισθὲν ἀπὸ κατοίκους τῶν πέριξ καὶ Τζαμίον καὶ λουτρόν· εὐχαριστήθηκε καὶ ἠρώτησε τὸν λαλᾶ του τί θέλει πρὸς διατήρησιν τοῦ Τζαμίου, οὗτος τῷ εἶπε νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸ Τζαμίον, ὡς βακουφι, τόσῃν γῆν ὅσην ἡμπορεῖ νὰ περιέλθῃ εἰς μίαν ἡμέραν μὲ ἐν χωλὸν μουλάρι, τὸ ὅποιον εἶχε καὶ ὑποσχεθέντος τοῦ βασιλέως, περιῆλθεν οὗτος μὲ τὸ μουλάρι ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ τὸν τόπον αὐτὸν ἐχάρισεν ὁ Σουλτᾶνος εἰς τὸ μέχρι σήμερον σωζόμενον τζαμίον.

Ἐν συνεχείᾳ δημοσιεύμεν ἀπὸ τὴν συλλογὴν Σταμούλη ὅσα εὑρομεν περὶ Σεραίου ἀπὸ περιηγητάς.

A. M. ὁ μαρκήσιος Torcy ὑπουργὸς καὶ γραμματεὺς 1) τοῦ Κράτους κατὰ τὴν νέαν ἐγκατάστασιν τῆς ἀποστολῆς τῶν Ἰησουητῶν πατέρων εἰς τὴν Κριμαίαν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1706—13.

Ἡ αἰφνιδία πτώσις καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ θάνατος τοῦ σουλτάνου Γαζή Kan Guiray ἔφερε μετὰ μεγάλης ζοηρότητος τὴν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου τῆς Μόσχας (Moscovie) τὴν ὁποίαν ὁ μέγας βεζύρης, ὅστις ἦτο τόσον γνωστὸς ἀπὸ τὰς βιαιότητάς του, εἶχε συμφέρον νὰ μὴ θέλῃ. Ὁ σουλτᾶνος Dewlet Guiray ἀδελφός του ἐτοποθετήθη εἰς τὴν θέσιν του. Ἡ ὅλη τελετὴ πρὸς τοῦ ἔκαμε, ἦτο ὅτι ὁ μέγας Κύριος ἀπέστειλε εἰς τὸν διάδοχον ἕνα τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν του, μὲ τὴν σπάθην καὶ τὸν σκουῖφον ἀπὸ γουναρικὸν zibeline μὲ ἕνα δέσιμον πολυτίμων λίθων, τὸ ὅλον ἐσυνοδεύετο ἀπὸ ἕνα Χαττί-σερίφ καὶ μίαν διαταγὴν τῆς Ὑψηλότητός του, διὰ τῆς ὁποίας ὁ σουλτᾶνος Dewlet Guiray ἀπεκατεστάθη Kan τῶν Ταρτάρων εἰς τὴν θέσιν τοῦ σουλτάνου Γαζή Guiray. Ἡ διαταγὴ αὕτη τοῦ Μεγάλου Κυρίου ἀνεγνώσθη εἰς τὸ Χαρέμι συνηθροισμένον εἰς τὸ ντιβάνι· ὁ πρίγκιψ συγκατατεθεὶς παρητήθη τῆς κυριαρχίας του καὶ ὁ ἄλλος περιεβλήθη αὐτήν, μὲ τόσῃν ἡσυχίαν, ὡς

1) Lettres Elifiantes et Curieuses. Ecrites par des Missionnaires de la Compagnie de Jesus. Lyon 1819 τόμ. II σελ. 192.

ἐὰν αὐτὸ ἦτο ἓνα πρᾶγμα περιορισμένον μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν.

Ὁ Μέγας Κύριος, ὅπως τὸ ἔχω εἰπεῖ, δὲν ἐθανάτωνε ποτὲ τοὺς Καν πὸν καθαιροῦσε. Ἀπλῶς τοὺς ἔστελλε εἰς ἔξορίαν, ἔξω τῆς Ταρταρίας. Ἡ νῆσος Ρόδος ἦτο συνήθως ὁ τόπος ὅπου τοὺς μετέφερε, καὶ ὅπου τοὺς μετεχειρίζοντο μὲ ὅλον τὸ σέβας, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τῶν προσώπων των. Συμβαίνει μάλιστα πολὺ συχνὰ νὰ τοὺς ἐπανακαλέσῃ καὶ τοὺς ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον.

Ὁ σουλτάνος Γαζή Guiray ἐξωρίσθη εἰς τὸ Guinguenay-Saray ἓνα τῶν ἐξοχικῶν παλατίων του, εἰς ἀπόστασιν 25 λευγῶν ἀπὸ τὴν Κίπολιν, ὅπου εἶμαι βέβαιος, ὅτι ἐσυνέχισε τὰς σχέσεις του μὲ τὸν κύριον de Feriol γάλλον πρεσβευτὴν εἰς τὴν Κίπολιν.

Ἐσκέπτετο μάλιστα νὰ τὸν ἴδῃ incognito εἰς τόπον κληγίου. Ὅτε προσεβλήθη αἰφνιδίως ἀπὸ λοιμὸν μὲ ὅλην τὴν ἀκολουθίαν του· ἀπὸ ἑκατὸν τριάντα ἀξιωματικῶν ἢ ὑπηρέτας, οἱ ὅποιοι τὴν ἀπήρτιζον (ἡ γυναῖκα του καὶ ἡ ἀδελφή του ἀπέθανον τὴν αὐτὴν ἡμέραν), ἔπαθον ἐξ αὐτῶν κατ' ἀρχὴν 80.

Ἡ σουλτάνα Validé γυναῖκα τοῦ Σελήμ Guiray καὶ μητέρα του θετῇ, ἡλικίας περὶ τὰ 50, προκαίει ἐθνητῆτος, καὶ γυναῖκα μὲ πνεῦμα πολὺ καλλιεργημένον, ἔδωσε ἓνα κτεῖμα μὲ ἐγχειρίδιον, εἰς τὴν λύπην της, εὐτυχῶς δὲν εὐρέθη νεκρά.

Τοῦ F. baron de 'ott') 1769

Εἰσῆλθομεν εἰς τὰ ὄρη, τὸν Αἶμον, ἀπὸ μίαν φάραγγα, ἀπὸ ὅπου ἐξέρχεται τὸ Kamtchiksouy, χείμαρρος.

Ἐσταματήσαμεν διὰ νὰ περάσωμεν τὴν νύκτα εἰς ἓνα χωρίον εὐρισκόμενον εἰς τὸ μέσον τῆς περιοχῆς αὐτῆς καὶ ἀρχίσαμε νὰ ἀναπανώμεθα, ὅταν ὁ θρόνος πολυαρίθμου ἱππικοῦ διέκοψε τὴν ἡσυχίαν μας.

Ἦτο ὁ νέος Σουλτάνος Calga (δεύτερος τὴν ἐξουσίαν μετὰ τὸν Χάνην ἐν Κριμαίᾳ, ἀδελφὸς τοῦ Dewlet-Gueray, τὸν ὅποιον ἡ Πύλη θὰ ὠνόμαζε διάδοχον τοῦ Krin-Gueray ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Τατάρων.

Ὁ πρίγκηψ αὐτὸς ὁ ὅποιος μὲ ἐνόμιζε εὐρισκόμενον ἀκόμη εἰς Caouchan τῆς Βεσσαραβίας, δὲν ἀνηγγέλθη ἀκόμη ὅτι ἤμην εἰς τὸ ἴδιον χωρίον καὶ μὲ προσεκάλεσε νὰ πάω νὰ τὸν ἰδῶ. Κατόπιν μοῦ ἐξέφρασε τὴν λύπην του διὰ τὴν διάφορον διεύθυνσιν τῆς πορείας μας, καὶ ἐτελείωσε μὲ τὸ νὰ μὲ ὑποχρεώσῃ νὰ ἐκτραπῶ ὀλίγον τῆς ἰδικῆς μου, διὰ νὰ πάω νὰ

1) F. baron de Tott: (1733—1793): Memoires sur les Turcs et les Tartares. Amsterdam 1784 II σελ. 288—293.

ἰδῶ εἰς τὸ Σεράϊ τὸν νέον Καν, ἀδελφόν του. Τὸ Σεράϊ εἶνε πόλις τῆς Ρωμυλίας, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Τατάρων Σουλτάνων. Ἐτοιμάζετο νὰ φύγῃ· προσέθεσε, ἐλπίζω ὅτι αποφασίζοντες νὰ ἐπιστρέψετε μαζί μας, θὰ λησμονήσετε μίαν ἀπώλειαν, τὴν ὁποίαν ἐθεωρήσατε ὡς ἀνεπανόρθωτον.

Πράγματι δὲν ἐπίστευα ὅτι τόσον εὐκόλον ἦτο νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν Krim-Gueay. Ἀλλὰ μὲ ἔπεισε χωρὶς φόβον νὰ διατρέξω τὰς ἐκτάσεις τῶν Τατάρων Σουλτάνων, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τελειοποιήσω τὴν ἔρευναν εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ αὐτὸ τὸ ἔθνος, μὲ τὴν περιγραφὴν τοῦ τρόπου ποὺ ζοῦν εἰς τὴν Ρωμυλίαν.

Συνεχίζοντες τὸν δρόμον μας ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸν ποῦ ἐχάραζον διὰ τὸν ὀθωμανικὸν στρατόν.

Τὸν ἀφήκα εἰς τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας . . .

Εἵχομεν εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ρωμυλίαν καὶ δὲν εἵχομεν καλὰ εἰσχωρήσει εἰς τὴν περιοχὴν τῶν πριγκήπων Ginguisiens, ὅταν ἐξεπλάγην ἀπὸ ἓνα θέαμα τόσον πλούσιον ὅσον καὶ ξένον εἰς τὸ ἐπόλοιπον τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

Ποικίλα προϊόντα πλουσίων καὶ ἐπιμελημένων ἐξοχικῶν οἰκιῶν, κήπων μὲ χάριν διευθετημένων, χωρὶς εἰς ἕκαστον τῶν ὁποίων διεκρίνετο ὁ πύργος τοῦ Κυρίου καὶ αἱ φυτεῖαι τῶν διεκδύοντων τὸ ἔδαφος, ὑψούμεναι μέχρι τῶν λόφων ἐσχημάτιζον ἓνα σύνολον μὲ εὐρωπαϊκὸν γούστον, τοῦ ὁποῦ αἱ λεπτομέρειαι ἐπηύξανον τὸν θαυμασμόν μου.

Ἡ πόλις τοῦ Σεράϊ ἐπαρρησιάζετο ἐνώπιόν μας ὡς καὶ τὸ παλάτι τοῦ Καν.

Ἐφθάσαμεν εἰς αὐτὸ ἀπὸ μίαν μεγάλην δενδροστοιχίαν, ἡ ὁποία ἐπεξέτεινε τὴν πρόσθεν τῶν οἰκοδομημάτων καὶ ὠδήγει ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὸν πλαταιῶνα, ὁποῖος χωρίζει τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν πύργον.

Πολλὰ ὁδοὶ ἀγούσαι πρὸς τὴν διεύθυνσιν ἀκτίνων κύκλου ἐπεκτεινόμεναι εἰς τὴν πεδιάδα διὰ τῶν φυτειῶν ἐσχημάτιζον ἓν ἄστρον, τοῦ ὁποῦ τὸ κέντρον κατελάμβανε ἡ πρώτη αὐλή. Τὴν διεσχίσσαμεν διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν δευτέραν τὴν ὁποίαν παρωμοιάσαμεν μὲ πρόσκαιρον κατάλυμα. Κατ' ἀρχὴν εἰσῆχθην εἰς τὸν Σελικτάρ, εἰς ἓνα τῶν πλουθίων οἰκοδομημάτων. Ὁ ἀξιωματικὸς αὐτὸς ἀφ' οὗ μὲ ἀφῆκε ἐπ' ὀλίγον ν' ἀναπανθῶ, ἀνάπανσιν τὴν ὁποίαν συνοδεύει πάντοτε ὁ καφές, εἰδοποίησε τὸν κύριον του, διὰ τὴν ἄφιξίν μου καὶ ἐπανῆλθε μετ' ὀλίγον, διὰ νὰ μὲ ὠδηγήσῃ εἰς ἀκρόασίν του.

Μία αἵθουσα τιμῆς ἐπρώτεως τοῦ ἀποχωρισμένου κυρίου οἰκήματος τὸ ὁποῖον κατῴκει ὁ Dewlet Gueray.

Περιτριγυρισμένος ἀπὸ μεγάλον ἀριθμὸν αὐλικῶν, σ' ἔκανε νὰ πιστεύῃς ὅτι ἐφαίνετο περισσότερον ἀπασχολημένος μὲ τὸν ἄρτι φυόμενον

πώγωνα του ἢ μὲ τὴν ἀνάρρησίν του εἰς τὸν θρόνον καὶ τὸ δύσκολον ἔργον ποὺ εἶχε νὰ ἐπιτελέσῃ.

Ἐπεὶ στήν ἀπὸ μίαν μακρὰν συνδιάλεξιν μετ' αὐτοῦ τοῦ πρίγκηπος, τοῦ πολὺ νέου ἀκόμη καὶ μάλιστα ἰσως ἀσθενοῦς χαρακτήρος, διὰ νὰ τολμήσῃ ν' ἀκολουθήσῃ τὰ ἴχνη τοῦ θείου του Krin-Gueray ὅτι δὲν εἶχε φιλοδοξίας ἢ μόνον νὰ εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Μεγάλον Βεζύρη.

Ἦτο πολὺ ἀργὰ ὅταν ἀφῆκα τὸν νέον Καρ διὰ νὰ ζητήσω νὰ συνεχίσω τὴν πορείαν μου. Ἐδέχθην τὴν προσφορὰν ἣ ὁποία μοῦ ἔγινε νὰ περάσω τὴν νύκτα εἰς τὸ παλάτι, τόσον εὐχαρίστως διότι ὁ ἐπιφορτισμένος ὡς ξεναγός μου, Σελικτάρ, μοῦ ἐφάνη ἀγαπητὸς καὶ ἀρκετὰ πεπεισμένος διὰ ν' ἀπαντᾷ εἰς τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὁποίας θὰ τοῦ ὑπέβαλλον, διὰ κάθε τι ποὺ θὰ εἶχα νὰ παρατηρήσω.

Μὲ ἐπληροφόρησε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπαρχία δεδομένη ὡς φέουδον προσωρινὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Gengiskan, δημομένη εἰς ἰδιαιτέρας περιοχὰς ἐξησφάλιζε εἰς καθένα τῶν μελῶν τῆς κληρονομικᾶς κτήσεις ἀνεξαρτήτους ἀπὸ τὴν Πύλιν εἰς τὰς ὁποίας τὸ δίκαιον τοῦ ἀσύλου εἶνε ἀπαραβίαστον.

Ἡ ἀναγκαία αὕτη προσθήκη (τοῦ ἀσύλου) προήλθε ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὅτι δὲν ὑπάρχει πονηρὸν, εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εὐρίσκη τὴν ἀτιμωρησίαν, εἰς ἣν μετὰ νὰ πληρώσῃ τὸν Σουλτάνον, ὁ ὁποῖος τοῦ τὴν παρέχει. Εἰς αὐτὰ τὰ εὐρήματα τῶν ὁποίων τὸ τυχαῖον εἰσπράττεται τοῖς μετρητοῖς, συναπαντῶνται, ἡ δεκάτη, ὁ κεφαλικὸς φόρος καὶ τὰ ἄλλα κυριαρχικὰ δικαιώματα.

Ὁ πλοῦτος αὐτὸς τῶν πριγκίπων αὐξάνει ἀκόμη ἀπὸ τὸ προῖον τῶν θέσεων τὰς ὁποίας λαμβάνουν διαδοχικῶς εἰς τὴν Κορμαίαν.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ πλεονέκτημα τὸ ὁποῖον ἡ Πύλη ἔκαμε νὰ ἀπολαμβάνουν μόνον οἱ ἀπόγονοι τοῦ Selim Gueray τοὺς διέκρινε διὰ τῆς εὐπορίας τῶν οἱ ἄλλοι κλάδοι τοὺς ὁποίους ὁ Σουλτάνος περιώρισε μόνον εἰς τὰς ἐκτάσεις των, ἔζων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας μὲ μεγάλην μετριότητα. Ἐφυγα ἀπὸ τὸ Σεράϊ.

Ὁ Selim Gueray ὅστις ἐβασίλευε εἰς τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος καὶ ἀρχὰς τοῦ παρόντος, ἀφοῦ ἔσωσε μὲ τὸ θάρρος του τὸν τουρκικὸν στρατὸν, ἔτοιμον νὰ νικηθῇ ἀπὸ τὰς συνηνωμένας δυνάμεις τῶν Γερμανῶν, Πολωνῶν καὶ Ρώσων, ἠρνήθη τὸν Ὀθωμανικὸν θρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον, ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν στρατευμάτων ἤθελε νὰ τὸν ἀναβιβάσῃ.

Ὁ Μέγας Κύριος διὰ ν' ἀνταμείψῃ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν ἀφιλοκέρδειαν τοῦ ἐλευθερωτοῦ του, ἐξησφάλισε εἰς τοὺς ἀπογόνους του τὸν θρόνον τῶν Τατάρων μὲ ζημίαν τῶν ἄλλων Ginguisiens πριγκίπων.

Ὁ Selim Gueray ἀπέκτησε ἐπίσης τὴν ἐλευθερίαν νὰ προσκυνᾷ εἰς τὴν Μέκκαν, πράγμα τὸ ὁποῖον κανεῖς πρίγκιψ αὐτοῦ τοῦ Οὔκου δὲν ἀπέκτησε. Ἡ Πύλη ἠδύνατο νὰ φοβῇται πράγματι τὴν ἀπομάκρυνσίν των μὴ ἐπεχείρουν καὶ κατόρθωναν νὰ διεγείρουν τοὺς λαοὺς εἰς ὄφελος των.

Ἀλλὰ ὁ Selim δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ δισπυστίαν. Αὐτὸς ἔκαμε τὸ θρησκευτικὸν του ταξεῖδι.

Τέλος ὁ A. Viquesne ¹⁾ δημοσιεύει τὰ ἑξῆς :

Ὡραῖα ἐρεῖπια εἰς τὰ Β. ΒΑ. τοῦ Σεράϊ, κλιτὺς μεσημβρινῇ τῆς παραλιακῆς γραμμῆς τῆς Μαύρης Θαλάσσης.

Τὰ ἐρεῖπια αὐτὰ ἀξίζει τὸν κόπον νὰ γίνουν ἀντικείμενον σοβαρῶν μελετῶν.

Τὰ εἶδομεν εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἀπὸ τὸν δρόμον. Μᾶς ἐφαίνετο ὅτι ἓνα μέρος οἰκοδομημάτων καὶ οἰκιῶν ἦτο ἀκόμη ὄρθων [τῷ 1847].

Ἐνῶ ἐκάμιναμεν τὰς γεωλογικὰς μας παρατηρήσεις, ὁ νεαρὸς Ἑλληὴν ὁ ὁποῖος μᾶς συνώδευε ἐπεσκέψθη τὸν Ἐπισκοπον καὶ εἶδε εἰς τὴν αὐτὴν τῆς κατοικίας του μερικὰς ἀρχαιοτάτας καὶ μεταξὺ ἄλλων δύο πέτρας φερούσας ἐπιγραφάς. Ἡ μία ἐξ αὐτῶν ἀντιγραφείσα ἀπὸ τὸν νεαρὸν ἦτο λαξευμένη εἰς μίαν στρουγγυλὴν στήλην ἀργιλλώδη, σπασμένην εἰς τὰ δύο ἄκρα· τὸ ἀπόκομμα αὐτὸ ἦτο μήκους 1 περίπου μ. καὶ 0,20 μ. περίπου διαμέτρου.

ΘΕΟΥΨΙΣΤΩ

ΥΑΟΥΖΕΙΣ .

ΑΥΛΟΥΚΕΝΤΟΥ

ΥΠΕΡΕΑΥΤΟΥ

ΚΑΙΤΩΝΙΔΙΩΝ

ΕΥΞΑΜΕΝΟΣ

ΙΥΧΑΡ . . ΤΗΡΙ

Ἡ δευτέρα ἐπιγραφή ἦτο λαξευμένη ἐπὶ μιᾷ ἐπιπέδου πέτρας ἐκ λευκοῦ μαρμάρου μήκους 0,80 μ., καὶ πλάτους 0,45—0,50 μ. Τὸ βάθος (ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἦτο ἡ ἐπιγραφή) ἦτο περίπου 0,30 μ.

ΒΑΣΙΛΕΣ ΚΟΤΥΣ ΒΑΣΙΛΕ

ΑΣΑΔΑΝΑ. ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ

ΠΟΛΕΜΟΚΡΑΤΕΙΑ ΤΟΙΣ

ΕΑΥΤΟΥ ΓΟΝΟΙΣ ΘΕΟΙΣ

ΠΑΤΡΩΙΣ

1) Voyage dans la Turquie d'Europe. Description Physique et Geologique de la Thrace. Paris 1828, II, σελ. 301—302.

Φαίνεται ὅτι οἱ Ρῶσοι ἐγέμισαν ἐπὶ ἀμάξας μὲ τὰς πλέον πολυτίμους ἀρχαιότητας καὶ τὰς μετέφερον εἰς Ρωσίαν.

Κατὰ τὴν διέλευσίν μας τὸ 1847, ὁ Φερὰδ-βεης κατεῖχε εἰς τὸν κῆπὸν του ἀγάλματα, βάζα, στύλους καὶ κιονόκρανα.

Μερικοὶ τῶν κατοίκων τῆς μικρᾶς πόλεως, εἶχον ἄλλοι μὲν κεφαλὰς, ἄλλοι δὲ προτομὰς ἢ μέρη ἀγαλμάτων εὐρεθέντων εἰς Βιζύην.

Ἀρχαιότητες τῶν περὶ τὸ Σαράϊ

Ἀκούσαντες τοὺς ὁδηγούς μας νὰ ὁμιλοῦν δι' ἀρχαῖα ὕδραγωγεῖα ἐρωτήσαμεν τὸν μουδῖρη τοῦ Σαράϊ τί ἦτο ἀληθὲς ἀπὸ τὰς θαυμασίας ἀφηγήσεις πού ἔκαναν. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἔχει διατρέξει πολὺ τὴν χώραν, γνωρίζει ὅλας τὰς λεπτομερείας καὶ τοὺς τόπους ὅπου εὐρίσκεται καθε πρᾶγμα, ἀλλὰ μὴ ὦν περισσότερον πεπαιδευμένος ἀπὸ τοὺς ὑποδεεστέρους του, συνεμερίζετο ὅλας τὰς ιδέας τῶν. Οὕτω π. χ. ἔλεγον ὅτι ὑπάρχουν εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γαλατᾶ Λερεσὶ σπήλαια σκαμμένα μὲ χέρι ἀνθρώπου καὶ ὑπόνομοι οἱ ὁποῖοι περνοῦν κάτω ἀπὸ ἀσβεστώδεις πλάκας πού διωχέτενον ἄλλοτε τὸ ὕδωρ εἰς Κ]πολιν.

Στηριζόμενοι εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν διήγησιν, λέγουν ὅτι ὑπάρχουν ἀπὸ ἀπόστασιν εἰς ἀπόστασιν λείψανα ὕδραγωγείων, τὰ ὅποια διασχίζουν τὰς κοιλάδας καὶ τείνουν νὰ συνδεθοῦν μὲ τοὺς ὑπογείους ὑπόνομους, φαρδεῖς καὶ ὑψηλοὺς, οἱ ὁποῖοι διασχίζουν τὰ ὄρη. Ὁ μουδῖρης ἰσχυρίζεται ὅτι δύναται τις νὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὰ ἵχνη αὐτὰ τὰ διοχετεύοντα τὸ νερὸ εἰς Κ]πολιν [ὕδραγωγεῖα].

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Γαλατᾶ Λερεσὶ ὑπάρχει ἓνα σπήλαιον διευθετημένον διὰ λουτρῶν.

Χωρὶς νὰ δεχθῇ τις ὅτι αὐτοὶ οἱ ὑπόνομοι καὶ τὰ ὕδραγωγεῖα διωχέτενον τὸ νερὸ εἰς Κ]πολιν πρέπει νὰ εἶνε βέβαιος τοῦλάχιστον ὅτι ἡ ἐξερεύνησις τῆς παραλιακῆς γραμμῆς τῆς Μαύρης θαλάσσης θὰ προσέφερεν ἀφθόνα ἀντιζείμενα ἀναζητήσεων εἰς ἓνα ἐρατιτέχνην ἀρχαιολόγον.